

WWW.UNIL.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ сваког месеца у свескама од 3 и више табака.
ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА АУСТРО-УГАРСКУ 15 ДИН. НА ГОДИНУ

Претплата се шаље УПРАВИ Државне Штампарије,
а рукописи УРЕДНИШТВУ.

VIII СВЕСКА

1. СЕПТЕМБРА 1880. Г.

ГОДИНА I

У К А З

Његово Ћисочанство, Ћњаз, благоволио је на предлог Г. министра просвете и црквених послова, указом од 16. августа о. г. поставити:

У београдској гимназији

за професоре: Светозара Видаковића, професора прве и Алексу Ђурића, професора друге ниже гимназије београдске, обојицу по потреби;

у нишкој гимназији,

за професора и директора Михаила Марковића, професора прве ниже гимназије београдске, за сунлента Ђуру Вуковића, сунлента неготинске ниже гимназије, по потреби;

у београдској првој нижој гимназији,

за професора Андру Николића, професора чачанске ниже гимназије и за сунлента Живана Живановића, сунлента великоградштанске гимназијске реалке, обојицу по потреби;

у зајечарској нижој гимназији.

за професора и привременог директора Живојина Симића, професора књажевачке гимназијске реалке;

у крушевачкој нижој гимназији.

за професора Јанићија Поповића, професора смедеревске ниже гимназије, по потреби;

у неготинској нижој гимназији,

за професора Милоја Гајића, професора валевске ниже гимназије, по потреби;

у смедеревској нижој гимназији,

за професора Новака Савића, професора београдске гимназије, по потреби;

у чачанској нижој гимназији,

за професора Љубомира Бирговића, професора зајечарске ниже гимназије, по потреби;

у великоградштанској гимназијској реалци,

за професора Јована Константиновића, професора лозничке гимназијске реалке, по молби;

у књажевачкој гимназијској реалци,

за професора Димитрија Довијанића, професора крушевачке ниже гимназије, по потреби;

у неготинској епархијској конзисторији,

за писара треће класе Лазара Угриновића, практиканта исте конзисторије.

ПОСТАВЉЕЊА НАСТАВНИКА У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Василије Милић Ђакон, за вероучитеља II. београдске ниже гимназије, 13. авг. ове год.

Драга Миловановићка, за учитељку потног чевања у вишој женској школи, 13. августа ове године.

Павле Милетић, практиканат београдске епархијске конзисторије, за привременог предавача хришћанске науке у вишој женској школи, 12. августа ове године.

Јеврем Боковић, предавач науке хришћанске у гимназији београдској за предавача богословије, 13. августа ове године.

Др. Лаза Стефановић, за хонорарног предавача у вишој женској школи, 14. августа ове год.

Лазар Теодосијевић свештеник, за вероучитеља чачанске ниже гимназије, 16. августа ове године.

ПОСТАВЉЕЊА УЧИТЕЉСКА

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 11. АВГУСТА О. Г. ПОСТАВЉЕНИ СУ ЗА НАСТАВНИКЕ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА И ТО:

У београдском округу.

Василије Матејић, за заступника учитеља основне школе у Вранићу.

Сима Богдановић, за заступника учитеља основне школе у Даросави.

У врањском округу.

Риста Протић, за привременог учитеља десете класе основне школе у Големом Селу.

У крајинском округу.

Стојан Богдановић, за заступника учитеља основне школе у Великој Јасикови.

У нишком округу.

Милован Слеччевић, за учитеља девете класе основне школе у Матевцима.

Танасије Митровић, за учитеља десете класе основне школе у Црној Трави.

У широтском округу.

Радоје Красић, за учитеља девете класе основне школе у Стрижевцу

У шабачком округу.

Марјан Павловић, за заступника учитеља основне школе у Петковици.

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 13. АВГУСТА О. Г. ПРЕМЕШТЕНИ СУ СА СЛУЖБОМ ОВИ НАСТАВНИЦИ ОСНОВНИХ ШКОЛА И ТО:

У алексиначком округу

Владимир Миленовић, учитељ десете класе основ. школе браљинске, у I и II разред основне школе подгочке, у округу црноречком.

У београдском округу

Јован Десимировић, учитељ осме класе основне школе ритопечке, у Миријево.

Милева Јовановићева, приврем. учитељица десете класе основне школе рушањске, за учитељицу десете класе I раз. 2 одел. женске школе у Нишу.

Никола Поповић, учитељ девете класе основ. школе врчинске, за учитеља осме класе при истој школи.

Милош Марковић, учитељ девете класе основ. школе миријевске, у Ритопек.

У ваљевском округу

Димитрије Илић, учитељ осме кл. I раз. II одел. школе ваљевске, у I и II раз. основ. школе на Убу.

Радован Кнежевић, учитељ осме класе I и II раз. школе ушке, у II одел. I раз. школе ваљевске.

Јован Мадарац, учитељ десете класе основне школе вуковске, у Грабовац.

У врањском округу

Коста Живковић, привремени учитељ десете класе, основне школе корбевачке, у Бучје, округа црноречком.

У јагодинском округу

Панта Ружичић, учитељ осме класе основне школе јовачке, у Волујак.

Петар Поповић, учитељ десете класе основне школе волујачке, у Јовац.

У књажевачком округу

Милија Ристић, учитељ седме класе I раз. I одел. основне школе књажевачке, у II одел. I раз. исте школе.

У крагујевачком округу

Љубомир Дуњић, привр. учитељ десете класе основ. школе закутске, у Велуће, округа крушевачком.

У крајинском округу

Јован Лазаревић, учитељ девете класе основне школе метришке, у Поповић окр. београдског.

У крушевачком округу

Петар Максимовић, учитељ десете класе, основ. школе велућке, у Велику Крсну, округа смедеревског.

У нишком округу

Никола Радовановић, привр. учитељ десете класе основне школе матевачке, у Куршумлију, окр. топличког.

У широтском округу

Димитрије П. Петковић, учитељ шесте класе I раз. II одел. основ. школе белопаланачке, за учитеља јеврејске школе у Нишу.

Светозар Петровић, учитељ девете класе основне школе у Шајку, у II одел. I раз. основ. школе у Белој Паланци.

У пожаревачком округу

Јелена Тодоровићева, привр. учитељица десете класе основне школе крепољинске, у I и II раз. основне школе жабарске.

Милосав Ризнић, учитељ шесте класе основне школе жабарске, у III и IV разред исте школе.

У рудничком округу

Јанко Пурић, учитељ десете класе основне школе прањанске, у Заграђе.

Арсеније Радовановић, учитељ десете класе основне школе шутачке, у Прањане.

Алекса Радојевић, учитељ десете класе основне школе заграђске, у Шутце.

Коста Недић, учитељ десете класе основне школе мајданске, у осму класу.

Радомир Тодоровић, учитељ девете класе основне школе јарменовачке, у седму класу.

У смедеревском округу

Никодије Стевановић, учитељ девете класе основне школе у Великој Крсној, за учитеља шесте класе у Селенцу.

Милосав Ђурић, учитељ десете класе основне школе селевачке, у Крепољин, округа пожаревачког.

Гаврило Марковић, учитељ девете класе основне школе ковачевачке, у Водице.

У црноречком округу

Светозар Крапчевић, учитељ девете класе IV раз. основне школе зајечарске, у III раз. исте школе.

Милутин Стојановић, учитељ осме класе III раз. основне школе зајечарске, у I одел. I раз. исте школе.

Спасоје Марковић, учитељ девете класе II раз. основ. школе зајечарске, у II одел. II раз. исте школе.

Аксентије Милутиновић, учитељ десете класе I и II раз. основне школе подгорачке, у Брањину, округа алексиначког.

Живан Петровић, учитељ четврте класе основне школе грњанске, у Општрељ.

РАЗРЕШЕЊА ОД ДУЖНОСТИ УЧИТЕЉСКЕ

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 5. АВГУСТА О. Г. РАЗРЕШЕНИ СУ ОД УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

У ваљевском округу.

Драгомир Гавриловић, привремени учитељ десете класе основне школе у Грабовцу.

У крајинском округу.

Ђорђе Л. Ивановић, учитељ осме класе основне школе јабуковачке.

У пожаревачком округу.

Савка Стевановићева, привремена учитељица десете класе основне школе у Нересници.

Димитрије Ђорђевић, учитељ девете класе основне школе у Десини.

Риста Матић, учитељ девете класе основне мушке школе у Жагубици.

Милица Матићка, привремена учитељица основне женске школе у Жагубици,

У топличком округу.

Димитрије Поповић, учитељ десете класе основне школе у Куршумлији.

У ужичком округу.

Милутин В. Жујовић, учитељ десете класе основне школе у Придворици.

У црноречком округу.

Цвета Калајева, учитељица десете класе основне школе у Бучју.

Миленко Гојић, учитељ десете класе основне школе у Бору.

У чачанском округу.

Димитрије Јаковљевић, привремени учитељ десете класе у Жичи.

У шабачком округу

Живојин Протић, учитељ десете класе, основ. школ у Петковици.

ЗАПИСНИК ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ДЕСЕТИ САСТАНАК

1. августа 1880. год. у Београду

Били су : Потпредседник г. Јосиф Пецић ; редовни чланови гг. Јован Бошковић, Јован Ђорђевић, др. Јован Валента, Милан Миловук, и др. Војислав Бакић ; ванредни чланови : гг. Светозар Милосављевић и Милош Зечевић.

I. Пошто је г. потпредседник отворио састанак, прочитан је записник од IX. састанка, и исти је без примедбе примљен.

II. За тим је продужено већање о: „правилима испита зрелости за ученике гимназија и реалке.“

Г. др. Валента предлаже да се целокупна правила како их је одбор израдио, приме ен влос, — да би се још овог месеца могла употребити у гимназијама и реалци. На тим су правилима, вели, радила три савета гимназија и реалке и радили су неки чланови Савета, и то директори дотичних школа, који су у том погледу стекли довољно искуства, па не ће ни Савет чинити знатне измене.

ГГ. Ј. Ђорђевић и М. Миловук слажу се с предлогом г. Валенте.

Др. Бакић не слаже се с тим предлогом, него предлаже, да се продужи специјална дебата, но тако да се не задржавамо код сваке тачке и код сваке ситуације, него да прелазимо редом поједине чланове и да чинимо примедбе, које се тичу начелних и важних питања; а измене у стилизовању да се оставе г. потпредседнику и деловођи.

Г. потпредседник, г. Зечевић и г. Милосављевић слажу се с предлогом др-а Бакића.

Г. Ј. Бошковић предлаже, да се најпре прочита цео одборски предлог, па после да се реши, да ли ће се примити ен влос, или ће се наставити специјална дебата.

Г. потпредседник ставља на гласање предлог г. Бошковића, и Савет већином гласова прима предлог г. Бошковића, и услед тога прочитан је цео предлог одборски.

За тим је гласано о предлогу г. Валенте, те је већином гласова решено, да се предлог одборски не прима ен влос.

Напоследку стављен је на гласање предлог др-а Бакића, и Савет прима тај предлог, заједно са додатком г. Ђорђевића, да се „правила испита зрелости“ данас

и сутра претресају и доврше, како би се још ове године могла употребити.

По томе прелазе се на поједине чланове предлога одборског.

Код чл. 2-ог предлаже г. Бакић у име своје и у име г. потпредседника, да се друга алинеја стави као чл. 3. и да се измени тако, да се предавања у најстаријем разреду гимназија или реалке заврше на крају месеца априла, а да се испит зрелости полаже од 16. маја до краја јуна.

После кратког већања примљен је тај предлог већином гласова овако :

Чл. 3. Испит зрелости држи се само један пут сваке године, и то од 16. маја до краја јуна.

Годишњи се испит у најстаријем разреду не ће држати, него ће резултат годишњих бележака важити као општи резултат, а предавања у том разреду завршују се на крају месеца априла.

Који ученик из једног или два предмета добије слабе оцене у општем резултату, примиће се на испит зрелости, пошто положи испит из тих предмета с добрим успехом.

Чл. 3. предлога одборског примљен је овако:

Чл. 4. За испит зрелости пријављују се ученици директору у року, који он одреди. Директор таке пријаве без одлагања износи на размотрење професорском Савету, који ће, с обзиром на дотадање владање и понашање учениково, тајним гласањем решити да ли је ученик и морално зрео, да се може пустити на испит зрелости.

Ученик који је том приликом одбијен, има право да се идуће године опет пријави; а ако и по други пут буде одбијен, губи за свагда право на полагање испита зрелости. Против овог решења нема апелате.

Код члана 4. већало се о том питању, да ли да се приватни ученици пусте на испит зрелости, и пошто је објашњено, да по закону приватни ученици полажу у сваком разреду годишњи испит, без кога се не пуштају у старији разред, примљен је чл. 4. као

Чл. 5. Приватни ученици полагају испит зрелости као и редовни, ако су пре тога положили испит из најстаријег разреда.

Г. потпредседник и г. Бакић предлажу, и Савет једногласно прима, да после овога члана дође као нов члан ово :

Чл. 6. Оног ученику, који прве године не положи испит зрелости, или који падне на том испиту, допушта се полагање испита само идуће године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У таквом случају ученик је дужан поднети сведочанство о свом добром владању за ту годину.

За тим се прелази на II. одељак, и прима се наслов и чл. 5. овако :

II. Испитни одбор

Чл. 7. У испитном одбору председник је директор гимназије или реалке, а чланови су три професора, које бира професорски Савет. Сваки члан испитног одбора имаће свог заменика, који може бити и суиленат или предавач. У случају потребе, заменика директору одређује министар. За сваки испит зрелости одређује министар једног свог изасланика, као контролног комисара. — Остали наставници могу присуствовати испиту.

Код чл. 6. предлаже г. Бакић, да писмене задатке бира испитни одбор, а не сам директор.

Савет већином гласова прима овако, како је одбор предложио :

Чл. 8. Кад се сврши списак свију за испит пријављених ученика, директор позива дотичне наставнике, да му сваки по својој предмети преда јасно обележене задатке за писмени испит зрелости, и то за сваки предмет више задатака, између којих бира директор потребни број за сваки предмет писменог испита и одређује у споразумљењу с испитним одбором дане, у које ће се држати писмени и усмени испит зрелости.

После тога прешло се на III. одељак.

Савет је већином гласова усвојио предлог одборски овако :

III. Писмени испит зрелости.

Чл. 9. Предмети писменог испита зрелости ови су :

- а. српски језик са стилистиком
- б. немачки или француски језик,
- в. латински језик (за гимназије),
- г. математички задаци,
- д. физика и механика (за реалку),
- ђ. нацртна геометрија (за реалку).

Приправник изјавиће протоколарно, који од живих страних језика боље разуме, и из тога ће језика полагати испит писмени и усмени.

Из српског језика израда писменог задатка има да обухвати један подужи састав у прози, који се узима у домаћају могућег развитка знања и мисли у свршеног гимназисте или ученика реалке. У том саставу треба да се огледа мера опште образованости и умне зрелости приправника, а ово се познаје нарочито по јасности и доследности у излагању мисли, по природности и правилности у извођењу за-

кључака. Особито се има узети на ум тачност складности у српском говору, и само знање предмета о ком се пише. Материја за ове задатке бира се према нашим просветним и школским приликама најбоље из разних делова културне, политичне и књижевне, народне и опште историје, из земљописа, путописа итд.; само ни један такав или сличан предмет не треба да је био већ у течају године ученицима на израду даван. Време, које се оставља приправнику за овај задатак, највише је четири часа.

Из немачког језика превод једног краћег и лакшег састава са српског на немачки помоћу речника, и једног дужег и тежег састава с немачког на српски језик без речника. Рад из овог предмета траје највише четири часа.

За француски језик вреди све што је наређено за немачки.

Из латинског језика има се превести на српски један краћи састав или један део већег састава из познатијих класика у прози. У овом раду може се ученик послужити речником, а време, за које се задатак свршује, може трајати највише три часа.

Из математике имају се разрешити један аритметичан и један алгебраичан и два геометријска задатка. Употреба логаритмичких таблица и књига формула допуштена је. Време за израду одређено је највише четири часа.

Из физике и механике има се расправити по један задатак. — Време за израду одређено је највише три часа.

Из нацртне геометрије имају се израдити два задатка. Време за израду одређено је највише три часа.

Из цртања свих врста узимају се за оцелу сви задаци ученички, рађени у три највиша разреда Чланови 8. 9. 10. 11. 12. и 13. примају се у свему по предлогу одборском овако :

Чл. 10. а. Задаци за писмени испит зрелости држе се у тајности и обзнањују се приправницима оног дана и часа, кад се испит отпочне, и то свагда само за онај предмет, из кога се има тога дана испит држати. Свако прекорачење ове забране, било да се учини посредним или непосредним путем, сматра се и казни као злоупотреба дужности.

б. Сви приправници полажу испит заједно и под непрекидним надзором дотичног наставника и два члана испитног одбора. Поред горње тројице и директор или његов заменик, кад год је могуће, води надзор над писменим испитима приправничким. Министарски изасланик дужан је сваки дан такође походити писмени испит зрелости.

в. О писменим испитима дају се свима ученицима једни исти задаци. Надзорни наставници дужни су бригу водити, да се ни један ученик у изради задатака не служи забрањеним средствима, да сваки у потребној даљини од другог седи, да друге питањем или шушкањем или позајмљивањем књига не узнемирује и у туђ рад никако не загледа. Ако би који од ученика прекинуо свој рад и излазио на поље, добиће за израду нов задатак. Који би од ученика овоме противно радио, биће на први мах озбиљно опоменут, и овакав случај забележиће се у протокол. У поновљеном таквом случају исти ученик као морално незрео губи право на испит зрелости за ту годину, о чему ће испитни одбор, по предлогу директора и надзорних наставника, пресудити, а о томе ће се министар известити.

О последицама оваких погрешака имају се приправници за испит зрелости свагда у напред известити.

Чл. 11. а. Писмени испит има се свршити у гимназији за четири, а у реалци за пет дана, радећи задатке из српског језика, природних наука и математике само до подне, из страних језика пре и после подне, а из цртања само после подне.

б. Сваки приправник предаје свој посао једном од надзорних наставника одмах чим га изради, и то концепат и прелис заједно. Ако не доспе да сврши прелис, он ће предати само концепат. А ако ни с овим до одређеног времена није могао бити готов, предаће га онако, како је и колико је могао да изради.

в. Сви састави у концепту и прелису писаће се читко и разоветно на половини преврћенога табака, како би наставници после могли своје исправке и белешке ставити са стране,

Чл. 12. а. О сваком писменом испиту зрелости воде надзорни наставници наизменце протокол, у који уписују све важније, што би се имало приметити за време испита. У тај протокол бележи се: Када је тачно (у који час) отпочет писмени рад приправника, који су наставници одређени за надзор, и да ли су непрекидно или наизменце, и докле који надгледали; када је који ученик с послом готов био и ко је само концепат, а ко и концепат и прелис за одређено време свршио, најпосле, је ли и ко је опоменут био због покушаја да се недозвољеним средствима помогне.

б. Овај протокол потписују: предметни наставник, надзорни наставници и директор.

Чл. 13. Рад и успех ученика на писменом испиту прегледаће тачно и поправиће предметни наставник, и ставиће на крају своју оцену о успеху. Осим тога и један од надзорних наставника, кога за то одреди испитни одбор, дужан је прегледати писмене радове свију приправника. За тим директор остав-

ља табеларни преглед свију приправника, у ком ће поред сваког имена ставити рубрику за оцену успеха из свију предмета, за које се по овим правилима писмени и усмени испит зрелости тражи; а свака ова рубрика предмета имаће преграде, у које ће се редом бележити оцена писменог и усменог испита зрелости.

Чл. 14. Предметни наставник бележи на прегледаним и савесно оцењеним радозима ученика своје оцене по овим ступињима: **недовољно, добро, одлично.**

Ако би се директору учинило, да је предметни наставник дао о писменом раду ученика неправилну, на штету или у корист овога претерану оцену, он ће му учинити своје примедбе. Ако се у томе њих двојица не би могли сложити, ствар ће се на решење изнети испитном одбору, и ту ће се пресудити већином гласова. У приликама, где се у поједином случају не може лако да дође до тачне и правилне оцене, могу се ради обавештења изнети и остали ранији писмени радови ученика, рађени и сачувани у тецају године.

Чл. 15. Који би ученик на писменом испиту зрелости добио из већине задатака недовољне оцене, тај се на усмени испит не ће пуштати, а моћи ће тек идуће године поново полагати испит зрелости. Ако и том приликом на испиту зрелости из већине предмета добије недовољне оцене, онда губи право на даље понављање испита зрелости.

После овога г. потпредседник заврши данашњу седницу, заказавши идући састанак за 2. августа у 4 сахата после подне, ради довршења ових правила.

ЈЕДНАНАЕСТИ САСТАНАК

2. августа 1880. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јосиф Пецић; редовни чланови: гг. Јован Бошковић, Јован Ђорђевић, др. Јован Валента, Милан Миловук и др. Војислав Бакић; ванредни чланови: гг. Светозар Милосављевић и Милош Зечевић,

I. Потпредседник отвара састанак и позива деловођу, да прочита записник од прошлог састанка.

Привремени деловођа чита записник од X. састанка, и савет га одобрава.

II. Потпредседник саопштава да је на дневном реду продужење већана о „правилима испита зрелости за ученике гимназија и реалке“, и позива чланове, да чине примедбе на IV. одељак, који говори о усменом испиту зрелости.

Св. Милосављевић предлаже, да усмени испит дође пре писменог испита, и наводи разлоге за то.

Но Савет прима предлог одборски, и према томе наслов IV одељка и чл. 14. примају се без измене овако:

IV. УСМЕНИ ИСПИТ ЗРЕЛОСТИ

Чл. 16. а. На усменом испиту зрелости морају бити два члана испитнога одбора (види чл. 7) и предметни наставник; а ако је овај уједно и члан испитног одбора, онда на испиту мора бити и његов заменик.

б. Из сваког појединог предмета испитује наставник, који у вишим разредима предаје дотичан или сродан предмет; а ако је он сиречен, онда по наређењу испитног одбора испитује један заменик, који у вишим или нижим разредима сродан предмет предаје.

в. Наставник испитач дужан је у стављању питања и давању обавештења према приправнику служити се најудеснијом већ свикнутом методом, остављајући му времена, да се о свакој ствари, која у стављено му питање долази, може јасно, тачно, смислено и доследно изразити. При томе није главно, да приправник покаже знање многих ситуација и појединости, већ да има јасне појмове остварима, које је у течају свога учења сазнао и запамтио, и да се види, да ли је и колико је кадар своје знање разложити и исказати тако, како би му се без омилчања могла признати зрелост и спремноост за Факултетско учење.

г. Поред дотичног наставника могу и директор и министарски изасланик утицати у усмени испит зрелости, но у правцу у ком је испит отпочет и по програму по којем је предмет предаван.

Код чл. 15. предлога одборског предлаже др. Валента, да се приправник може питати највише 15 минута. У једно примећује, да се не могу сви приправници испитати за један дан, кад их има много.

Ј. Бошковић одговара на ову последњу примедбу, да се у том случају могу приправници поделити у две групе, па се онда може испит из једног предмета свршити за један дан.

Ј. Ђорђевић, као извештач одбора, брани предлог одборски и каже, да је довољно 5 до 8 минута за усмен одговор свакоме ђаку, јер сваки се спрема за одговор четврт часа, а неће се питати за ситуације, него за важније ствари. Он се слаже с мишљењем Ј. Бошковића и додаје да се испитивања у две групе може извести тако, да један исти професор испитује из свога предмета оба одељења, јер се у овима не мора у један дан из једног и истог предмета испитивати.

Св. Милосављевић предлаже, да се та алинеја, у којој се говори о трајању испита, са свим изостави; јер то се управља према броју ђака и према распореду испита, који одбор саставља према приликама.

Пошто је извештач по ново објаснио ту алинеју, приступи се гласању, и Савет већином гласова прими прве три алинеје предлога одборског без измене, а последња алинеја, у којој се говори о вођењу одвојеног записника о одговорима приправника, изоставља се по

предлогу Ј. Бошковића, и тако чл. 15 предлога одборског гласи овако:

Чл. 17. а. О сваком усменом испиту зрелости мора се водити нарочити протокол. Овај ће протокол директор свагда напред сиремити и у њему побележити редом имена свију приправника с додатком њиховог годишњег успеха у последњем разреду, као и свију оцена њихових радова о писменом испиту. Поред ових рубрика стајаће место за оцелу успеха о усменом испиту.

б. Једног дана морају се усмено испитати из једног предмета сви приправници, рачунајући на свако 5—10 минута.

в. Из програма, по којима су предмети предавани, саставља предметни наставник питања за усмени испит приправнички. Ова питања пошто буду у седници испитног одбора прегледана и одобрена, распоређује дотични наставник на листиће тако, да на сваки листић дођу бар два питања из разних делова предмета; а листића да буде толико колико и приправника, и десет више. На испиту извлачи сваки приправник по један листић и добија четврт часа времена, да се за одговор спреми; а ако не би могао одговорити на питања у листићу који је извукао, може му се допустити да још један листић извуче.

Код чл. 16 предлаже М. Зечевић, да се предмети под а. и г. поделе у три групе: 1. српски (у гимназији и словенски) језик, 2. српска литература и српска историја, 3. историја општа са земљописом. Он је противан и томе, да се неки ученици ослобођавају од полагања усменог испита из неких предмета а нарочито из историје.

Ј. Ђорђевић одговара, да се само код нас пита из свију предмета, а у другим државама тога нема. Он држи, да ће на владање и на учење ученичко много утицати то, што се у овим правилима полаже особита важност на владање и што се одлични ученици ослобођавају од полагања испита из оних предмета, у којима памћење има превагу.

Др. Бакић предлаже, да се из физике полаже усмен испит и у реалци, а не само у гимназији.

При гласању, које је после тога предузето, примљен је члан 16 у свему по предлогу одборском:

Чл. 18. Усмени испит зрелости полаже се из ових предмета:

а. српског (у гимназији и словенског) језика с литературом.

б. Немачког или француског језика,

в. Латинског језика (за гимназију),

г. Историје народне и опште са земљописом.

д. Јестаственице.

ђ. Физике с космографијом (за гимназију.)

е. Хемије и космографије (за реалку.)

ж. Математике.

Усмени испит зрелости почиње свагда живим страним језиком, а за тај се тражи разумевање и преводбење сиса из лакше литературе. Ради уверења о успеху у живом страном језику држаће се о усменом испиту у приправности неколико књига на том језику, па ако приправник не буде могао сразмерно доста лако и без речника да презоди лакша места из књиге која му се да, онда се такав приправник има одбити од даљег испита на годину дана.

Из српског (у гимназији и словенског) језика са литературом, из живог страног језика, из латинског језика (за гимназије) и из математике полажу усмени испит сви приправници безусловно, као из предмета из којих се погледом може дознати њихова зрелост и спремноост за даље научно образовање. Из осталих предмета, код којих памћење има превагу (историја, земљопис, природне науке) могу се приправници одлуком испитног одбора ослободити од усменог испита, ако су из ког од ових предмета кроз три највиша разреда имали одличне годишње оцене.

Код чл. 17 предложио је Св. Милосављевић, да се цео члан изостави, пошто се то све налази у програмима, по којима се предаје.

Но савет је усвојио цео чл. 17 без измене овако:

Чл. 19. а. Из српског (и словенског) језика с литературом. Одношај српског језика према старословенском и њихове једнакости и неједнакости (у гимназији). Главнији моменти наше старе књижевности и епохе у новијој књижевности. Народне песме. Познавање дела наших бољих писаца. Поред тога има се мотрити, да ли је приправник кадар да о ствари која му је у домаћају његове моћи знања и размишљања стављена, искаже доста тачан и јасан суд, у правилним облицима српског говора

б. Из латинског језика има се тражити знање граматике и разумевање Јулија Цезара или Корнелија Непота без речника.

в. Из историје народне и опште са земљописом. Од ученика у овим предметима има се тражити јасан преглед старије и новије историје српскога народа. Из опште историје главни политички и културни моменти свију епоха. Из земљописа тражи се познавање главнијих делова света с мрежом главнијих река и орографским прегледом; поред тога довољно знање из политичког земљописа свију важнијих држава.

г. Из јестаственице треба приправник да покаже познавање системне поделе трију царства и њихових главнијих родова; даље да уме у неколико разложити физиолошке појаве и функције важнијих животињских и биљних органа.

д. Из физике јасан поглед на општа својства тела и на природне појаве, које отуда долазе; даље познавање закона кретања и равнотеже, топлоте, светлости, звука, магнетизма, електрицитета, са искључењем математичких доказа. Из космографије облик земље, склоп и облик копна и мора, постање брда, провала и равница положај и одношај земље према сунцу и планетама.

ђ. Из хемије и космографије. Из хемије: елементи, хемијска јединења, сродства, силе, знаци, формуле, киселине, базе, соли, метали и њихова хемијска својства. Алкохол, етер животињске материје. — Из космографије облик земље, склоп и облик копна, мора, постање брда, провала, равница, положај и одношај земље према сунцу и планетама.

е. Из математике треба приправник да уме брзо разрешити све рачунске задатке из живота; да познаје добро правила о употребењу и подизању на први и други ступањ, о радњи с логаритмима, о извлачењу корена и осталим важнијим ставовима и њиховој научној вези. Даље у геометрији треба да разуме и да може разрешити задатке, који стоје у простом и најближем одношају с главним основама планиметрије и тригонометрије.

ж. Из математике: брзо разрешавање свију рачунских задатака из практичног живота, решавање једначина 1. и 2. ступња с једном и с више непознатих, решавање виших једначина, решавање изложитељских једначина, аритметичне и геометријске поступности, рачуни сложених интереса. Даље: подударност и подобност троуглова и полигона, израчунавање садржине површина ограничених правим и кривим линијама, израчунавање површине и кубне садржине правилних ограничених тела, решавање равних правоуглих и косоуглих троуглова; аналитично опредељење тачке, праве линије, круга, елипсе, хиперболе и параболе, односно на правоугли и поларни координатни систем, аналитично посматрање пресека двеју и трију правих линија, услови за пресецање и додир два круга; једначине додирне и нормалне линије на кругу, елипсе, хиперболе и параболе.

Код чл. 19. М. Зечевић приметно је, да је то велика казна, да неки ђак изгуби годину дана.

Но пошто је Ј. Ђорђевић објаснио, да испитни одбор решава о том, и да има поступности у кажњењу, г. Зечевић се задовољно с тим, само је желео, да се у том смислу стилује.

По том је Савет усвојио и тај члан без измене овако:

За гимназије:

За реалку:

За гимназије:

у:
к
у:
р
е
а
л
к
у:
р
е
а
л
к
у:

За гимназије

Чл. 20. За грубо и непристојно одговарање и понашање на испиту зрелости биће дотични приправник најпре озбиљно опоменут, а у понозљеном случају као морално незрео од испита удаљен.

Овако удаљени приправник губи право на даље полагање испита зрелости за годину дана, о чему ће испитни одбор пресудити. Ако приправник и идуће године због истог узрока удаљен буде са испита, онда губи за свагда право на полагање испита зрелости.

Наслов V. одељка и чл. 19. примају се без приредбе овако :

V. Одлуке испитног одбора и сведочанства о испиту зрелости.

Чл. 21. а. Пошто се са свима приправницима сврши усмени испит из појединог предмета, испитни одбор у присуству министарског изасланика договара се о сваком испитаном ученику, какву ћему оцену дати. Ова се оцена заводи у нарочити списак (чл. 17.). Оцене се бележе као и при писменом испиту: **недовољно, добро, одлично.**

б. За сваког приправника и за сваки предмет појединце предлаже наставник — испитач оцену усменог испита, а за тим и општу оцену успеха према положеном писменом и усменом испиту. Ако који члан испитног одбора има што противу предложене мере оцена да примети, онда се на позив председников води разговор о ученику и о његовом успеху у цели, да се могуће прачинија и тачнија оцена донесе. У случају кад се одбор не може на једногласну одлуку да сложи, приступа се на позив председников гласању, почињући од најмлађег члана (по постављању у указну службу) и одлучује се већином гласова. У већању и решавању о оваквим оценама из појединих предмета учествује узек и онај наставник, који је испитивао. Тако добивена оцена заводи се у испитни протокол (чл. 17.).

Код чл. 20. предлаже др. Валента, да се прими предлог савета крагујевачке гимназије, да се само из два предмета могу недовољне оцене накнадити одличним оценама из других предмета.

Прима се чл. 20. заједно са додатком дра Валенте овако :

Чл. 22. а. Пошто се добију оцене приправника из свију прописаних предмета за испит зрелости, председник ставља питање, да ли се према целокупном успеху тог приправника може донети одлука, да је испит зрелости добро и са дозвољним успехом положио, и да му се може такво сведочанство издати. Оним приправницима, који су према својим околностима, а можеда и према својој личној склоности достигли одличан успех из неких главнијих предмета, може се при одлуци о зрелости рачунати то у накнаду за недовољне оцене само из два предмета (осем живог језика, в. чл. 18.) ако и иначе заслужују обзира.

б. Кад се о свима из свију предмета испитаним приправницима донесу оцене и одлуке, онда потписују протокол сви чланови одбора. Главна оцена и одлука одборска о приправнику која ће се у испитни протокол забележити, гласиће овако :

„Према добивеним оценама из свију предмета писменог и усменог испита, који је приправник Н. Н. положио, испитни одбор признаје му зрелост и спремност за факултет велике школе или универзитета.“

Или у противном случају:

.... „испитни одбор није му могао признати зрелост и спремност за факултет вел. школе или универзитета.“

в. Резултат испита зрелости саопштава приправницима одмах сутра дан министарски изасланик са сходним речима похвале, или поштрења на рад у цели боље спреме за нов испит зрелости, или упућена на други начин живота, како је према коме потребно.

Чланови 21. 22. и 23. примају се без измене овако:

Чл. 23. а. Сведочанство о положеном испиту зрелости издаје се приправницима најдаље за осам дана пошто се сав испит сврши. Но сведочанство о добро неположеном испиту зрелости издаје се тек по нарочитом захтевању.

б. Сведочанства о испиту зрелости саставља и попуњава према испитним протоколима један професор, кога директор одреди између оних, који су чланови испитног одбора или који су били на испитима. Сви концепти ових сведочанстава морају се најпре прегледати и прочитати у седници гимназијског савета или савета реалке ради тачног упоређења с испитним протоколима.

в. Кад се овако састав (концепат) сведочанства у свему тачно утврди и потпише, одређени деловођа има га извести и преписати у штампани образци, како се у идућем члану наређује.

г. Сведочанства о испиту зрелости потписује министарски изасланик, директор и чланови испитног одбора, а приправницима их предаје директор.

Чл. 24. Образци сведочанства о испиту зрелости гласиће овако :

„Сведочанство о испиту зрелости“. Приправник Н. Н. рођен (датум) у . . . . који је у . . . . школској години свршио . . . разред у гимназији . . . (или у реалци) на испиту зрелости држаном дана . . . . . показао је успех :

Оцене	
ПИСМ. ИСП.	УСМ. ИСП.
—	—
—	—
—	—

- а) из срп. језика са стилист.
б) „ нем. или франц. језика.
в) „ латинског језика.

Према показаном успеху именованог приправника Н. Н. испитни одбор признао му је — (или:

није му могао признати) — зрелост и спремност за факултет велике школе или универзитета.“

Бр. Потписи :
Датум и место завода Минист. изасл.
Н. Н.

Директор гимназије
(реалке) печат.
Чланови испит. одбора
Н. Н. и т. д

Чл. 25. а). За ова сведочанства плаћају приправници такоу, као и за обична школска сведочанства, а они који су сиромашног стања, ослобођавају се те таксе.

б). Приватни приправници, кад се по извршеним законским условима према чл. 5. ових правила пријаве за испит зрелости, плаћају директору, члановима испитног одбора и наставнику испитачу свакоме прописану таксу. Но и они морају у исто време као и редовни ученици пријавити се и доћи на испит, па заједно с осталима и полажу испит.

Оваквим приватним ученицима, кад положје испит зрелости, издају се такође сведочанства, но с означењем, да су приватно учили и у коме су заводу последњи годишњи испит положили.

Код чл. 24. предложио је др. Валента да се само они ученици који су добили одличне оцене из неког предмета, могу ослободити од понављања испита из тог предмета.

Прима се чл. 24. са исправком д-ра Валенте овако :

Чл. 26. Они приправници који понављајући од прошле године полажу други пут испит зрелости ослобођавају се од полагања новог писменог и усменог испита из оних предмета, из којих су на првом испиту имали оцену одличног успеха.

Код чл. 25. предложио је др. Бакић, да се министру не подносе испитни протоколи и писмени радови, него само извештај о испитима.

Но Савет је већином гласова усвојио предлог одборски овако :

Чл. 27. Директор гимназије или реалке подноси министру свој извештај о тим испитима заједно с испитним протоколима и писменим радовима приправника, које ће министар повратити, додати своје примедбе, ако каквих има.

Чл. 26. прима се без примедбе као :

Чл. 28. У сваком заводу где се полаже испит зрелости држаће се нарочито добро прошивен и везан штампаним странама обележен протокол, у који ће директор уводити имена приправника који су испит зрелости полагали с означењем оцене њиховог писменог и усменог испита и исписаном белешком одборске

одлуке о зрелости њиховој. Овај протокол потписиваће после сваког свршеног и узеденог испита зрелости директор с члановима испитног одбора. У случају кад приправник прво сведочанство изгуби може му се по овом протоколу издати друго сведочанство на коме ће се при кроју забележити, да се по други пут издаје.

Ј. Бошковић предлаже, и савет пристаје, да се овим правилима дода ово :

Прелазно наређење.

Испити зрелости за ову годину почињу у другој половини месеца августа.

Пошто су овим правилима о испиту зрелости довршена и пошто су др. Валента и М. Миловук изјавили, да ће овом записнику приложити своје одвојено мишљење у погледу трајања испита зрелости, Потпредседник закључи данашњу седницу.

ДВАНАЕСТИ САСТАНАК

5. августа 1880. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јосиф Пецић; редовни чланови: гг. Јован Бошковић, архимандрит Нестор, Јован Ђорђевић, др. Јован Валента, Милан Миловук и др. Војислав Бакић; ванредни чланови: гг. Светозар Милосављевић и Милош Зечевић.

І. Пошто је потпредседник отворио састанак, прочитан је записник, и исти је без примедбе одобрен.

ІІ. Потпредседник ставља на дневни ред треће читање „правила испита зрелости за ученике гимназија и реалке.“

Ј. Ђорђевић прочита та правила, и Савет прими целокупна правила испита зрелости са неким мањим исправкама и допунама.

После тога потпредседник закључи данашњи ванредни састанак.

ТРИНАЕСТИ САСТАНАК

8. августа 1880. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јосиф Пецић; редовни чланови: гг. Јован Бошковић, архимандрит Нестор, Јован Ђорђевић, др. Јован Валента, Милан Миловук и др. Војислав Бакић; ванредни члан г. Светозар Милосављевић.

І. Пошто је потпредседник отворио састанак и саопштио дневни ред, прочитан је записник од XII. састанка, и пошто не би никакве примедбе, записник је одобрен.

ІІ. Потпредседник јавља Савету, да је г. министар просвете и црквених послова одобрио „правила испита зрелости за ученике гимназија и реалке“ с неким изменама, и да су та правила већ у штампи. Прима се к знању.

III. Потпредседник ставља на дневни ред извештај нарочитог одбора о предлогу за *грађење и намештај школа*.

Др. Валента, као извештач одбора, каже, да је одбор израдио нов предлог, који је потпунији и боље распоређен од онога, што га је Савет одбору предао. Предлог је израђен по најбољим школским хигијенама. Предлогу је додата једна таблица, према којој се могу клупе удесити за ученике различитог узраста. Др. Докић приложио је предлогу и своје слике, у којима су нацртане најбоље школске клупе и планови неких основних и средњих школа. На послетку извештач обраћа пажњу Савета на садашње стане наших школа, које је с хигијенске стране већином неповољно, и препоручује предлог одборски.

По том је прочитан предлог одборски, који се овом записнику прилаже.

Потпредседник каже, да је сад на реду општа дебата о предлогу. Он жели, да Савет изради потпун предлог тако, да г. министар не мора образовати нову стручну комисију за то, него да га може одмах употребити.

М. Миловук вели, да је предлог потпун, што се тиче архитектонске и хигијенске стране; само у неким тачкама жели он, да се нешто исправи и допуни, а нарочито да се каже, да школска соба не може бити нижа од четири метра, и да се вентилација боље уреди. На послетку, он жели, да министарство набави моделе најбољих клупа, да би се могло изабрати и опробати, које су најбоље.

Потпредседник одговара на ову последњу примедбу, да ће министарство набавити дрвене клупе, а гвоздене клупе које се сад препоручују, не може набављати, јер су за нас скупе.

Др. Валента одговара Миловуку на прве примедбе, да пристаје на то, да се она тачка о вентилацији опширније изложи и да се вентилација што боље препоручи.

Ј. Бошковић каже, да је у овом елаборату казано какве треба да буду школе по захтевима науке. А како ће се то извести, то је питање трошка и могућности, о чему Савет не може решавати. Он усваја предлог одборски и предлаже, да се исти прими цео као што је „(en bloc)“

Ј. Борђевић потпомаже тај предлог.

Архимандрит Нестор слаже се такође с тим предлогом и вели, да у будуће не би требало дозволити, да школе буду другачије него што се овде захтева, а постојеће зграде, које су са свим рђаве, да треба затворити, да не нарушавају здравље деције.

М. Миловук примећује, да би баште у варошким школама требало да буду веће него што одбор предлаже.

Потпредседник каже, да би добро било, да се израде разни планови за школе тако, да буде скупљих

и јефтинијих; јер економно стање није свуда једнако а нема свуда ни једнаке грађе за зидање школе; осим тога, варошке су школе у нечем другачије него сеоске, јер у неким сеоским школама мора бити квартир и за децу.

Ј. Бошковић слаже се с тим, да буде разних планова, па кад нека општина тражи школу, онда да јој се пошаље готов план за грађење школе.

Др. Валента прима тај предлог и жели, да се за израду таквих планова распише награда.

М. Миловук вели, да би добро било, да се такви планови, а нарочито они за средње школе, упућују Просветном Савету, да их он и с педагошке стране оцени.

Др. Валента слаже се с мишљењем М. Миловука и вели, да се тако и у другим државама ради.

Св. Милосављевић жели, да у онај одбор, који надзирава грађење школе, уђу два професора, ако их има у дотичном месту.

Ј. Борђевић потпомаже предлог Св. Милосављевића.

Потпредседник каже, да би требало, да та комисија прегледа и оне куће, које се купују за школу, као и оне које се узимају под кирију ради смештаја школе. А што се тиче целог предлога, који је одбор израдио, он мисли, да би у том случају, ако се прими „en bloc“, требало према учињеним примедбама исправити и стилистично дотерати га.

Пошто је извештач у име одбора усвојио све примедбе, које су на предлог учињене, Савет је одлучио: да се цео предлог о грађењу и намештају школа прими с тим, да га потпредседник и деловођа према горњим приметбама допуне и поправе.

Према томе цео предлог гласи овако:

ПРЕДЛОГ

ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

о грађењу и намештају школа.

Члан 1.

Све школске зграде, које се од сад буду градиле о државном, општинском или приватном трошку, морају бити удешене према одредбама овога предлога а по плану, који ће прописати министар просвете у договору са министром унутрашњих дела.

Члан 2.

Школске зграде, које су пре овога предлога грађене, имају се по могућству поправити тако, да се што више приближе захтевима овог предлога; а оне, које су по све шкољиве по здравље ђака, имају се затворити.

Члан 3.

Намештај школски за све средње и основне школе набавиће се одмах по одредбама овог предлога.

Члан 4.

Школска зграда мора бити у средини школске општине.

Земљиште, на коме ће се школска зграда подићи, мора бити довољно пространо, равно, суво, оцедито, приступачно са свију страна ваздуху и светлости.

Ако је земљиште косо, онда ваља да је нагнуто југу или истоку.

Не дозвољава се зидање школских зграда на земљишту влажном, подводном и на простору тесном. Даље, школска зграда не сме бити близу бара, сметлишта, механа, гробља и у опште близу радионица, које би луном и хуком сметале школском раду.

У варошима треба бирати такве улице, где је тишина и где нема живљег саобраћаја, а зграда школска од улице треба да је удаљена најмање 7 метара. Између зграде и улице треба засадити башту.

Члан 5.

Место за школу мора бити пространо, у селима, поред довољног простора за школске зграде и авлију, мора бити још један дан ораће земље за пољо-привредну радњу, а у варошима и варошицама најмање 200 квадратних метара за школску башту.

Ако близу школе нема добре воде за пиће, онда свака школа мора имати бунар или чесму у башти или авлији, али далеко од прохода.

Члан 6.

Место где ће се школа подићи, одређује комисија састављена из: једног полицијског чиновника, окружног или средњег лекара, окружног инжењера, два професора или учитеља, председника општине и два одборника.

Комисија ће на писмено изјавити, да изабрано место одговара одредбама овог предлога.

Члан 7.

У селима осем школске зграде мора се подићи одвојена зграда за стан учитељев и станове ђака, који ноћивају у школи. А ако је школа мала (има само једну учионицу) допушта се, да и станови буду са учионицом под једним кровом, али улазак у станове мора бити одвојен од уласка у школу, и учионица не сме никад бити у непосредној вези са собом за становање или кујном.

Члан 8.

Школска зграда треба да је по могућству од тврдог материјала. Зидови од појединих одељења морају

бити толико дебели (најмање једна цигла), да се звук не чује у другој соби.

Испод целе учионице мора бити подрум. Собе да су најмање један метар над нивоом земљишта.

Члан 9.

Мање школске зграде да су окренуте тако, да учионица буде ка југу или истоку, а код великих лице да је окренуто југо-истоку, задња страна северо-западу, десно крило југо-западу, а лево крило северо-истоку. Учионице увек да су окренуте југу или истоку, а собе за цртање, кабинети, ходници и канцеларије северу.

Члан 10.

У варошима и варошицама учитељ за стан и огрев добија од општине накнаду у новцу, а у селима стан у школи.

Учитељев стан мора имати:

а. Једну собу од 20 квадратних метара;

б. " " " 15 " "

в. " " " 10 " "

г. кујну " 10 " "

д. подрум.

ђ. шупе за стоку, дрва и остале кућевне потребе.

Поред стана учитељева мора бити и соба и кујна за послужитеља.

Члан 11.

Стан је за ђаке под истим кровом са учитељевим и састоји се из

а. Собе за спавање.

б. " " ручавање.

в. кујне од 15. квадратних метара. Величина собе за спавање и вентилација треба да је као и код учионица. Сваки ђак у соби за спавање мора да има засебан дрвен кревет или погаре са даскама.

Члан 12.

У свакој школској згради ваља да има по једна залишна соба за учионицу, ако би се број ђака увећао; а у гимназијским зградама мора бити више оваких залишних соба.

У великим школским зградама треба да има предсобље са чивилуцима за вешање ђачких хаљина и т. д. а у селима довољан је за то и добар ходник.

У основним школама са више разреда потребна је и учитељска соба, а у гимназијама и реалкама морају бити одвојене собе за збирке, библиотеку, физички и хемијски кабинет, повећа соба за скуп професорски, канцеларија за директора и собе за момке.

Ако је зграда од више спратова, млађе ђаке треба сместити у собама при земљи, а старије ђаке и собе за кабинет и за цртање у горњим спратовима.

Члан 13.

Кров мора бити висок, покривен црепом или плочама.

Улазак у учионицу не сме бити с поља, него из ходника.

Ходници не треба да су ужи од три метра, треба да су покривени, добро осветљени и да се лако могу ветрити. У ходнику мора један прозор стојати управо према вратима учионице, да се лети боље ветри.

Степенице не смеју бити уже од 1·5 метра, ни праве, ни увијене, већ на два до три колена прелоњене, и да имају места за одмарање (подесте.) На слободној ивици степеница треба да има ограда. Ограда мора бити висока и честа и на њој у растојању од $\frac{1}{2}$ метра стубићи, да деца не би ограду употребила за пузање.

Под степеница треба да је 0·15—0·17 метра, сваки басмак четвороугалан, а не обао, и дубок 0·30 метра.

Члан 14.

У свакој повећој школској згради, особито у варишима, потребна је и соба за гимнастику, која се може и грејати.

Висина њена да буде 5—6 метара. Светлост у ову собу треба да долази с обе стране.

Место за гимнастику у селима одређује се у авлији између баште и школске зграде, засађеној дрвећем.

Члан 15.

Ни једна учионица не сме бити дужа од 10, шири од 7, ни виша од 4 метра, а висина никад мања од 3·5 метра.

Највећа учионица може дакле имати 70 квадратних или 280 кубних метара.

У такој учионици са хигијенског и педагошког гледишта желети је, да не буде више од 45 ђака. Али највећи број ђака који се одобрити може, то је 50. Чим број ђака пређе 50, мора се нова учионица отворити и још један учитељ придати.

Ако је број ђака мањи, онда и соба за учење може бити мања. Гледа се увек на то, да учионица буде дугуљаста тако, да размера између ширине и дужине буде као 3:5. На сваког ђака мора по 1·5 квадратна метра површине доћи, рачувајући ту и школски намештај.

Члан 16.

Прозори треба да су окренути истоку или југу, а увек према левој дужној страни ђака. По потреби могу бити прозори и иза леђа, али светлост с ове стране да није јача од оне с леве стране.

Прозори не смеју бити у гомили, већ један од другог подједнако удаљени. Доња ивица прозора мора

бити у висини скамије. Прозори треба да допиру близу тавана.

Зид између прозора не сме бити шири од 1·3 метра. Прозори морају бити четвороугли.

Целокупна површина, коју заузимају прозори у учионици, треба да износи $\frac{1}{6}$ целокупне површине патоса, ако је школска зграда усамљена на сасвим слободном месту; а $\frac{1}{4}$ те површине ако на близу има зграда, које је засењују.

Дрвеће не сме бити близу прозора. Прозори морају бити дули, састављени из четири крила. Горња су крила мања, а доња већа. Горња крила од најмање два прозора у свакој учионици треба да су тако удешена, да се на ниже спуштају са шаркама на доњој ивици. Кад се ова крила отворе, спољни ваздух улазиће право према тавану. На прозорима морају бити завесе од сиве материје или „рулетне.“ Завесе су за то, да се спречи непосредна сунчана светлост или јако одбијена од оближњих бело обојених кућа; нарочито не сме светлост падати непосредно на хартију при писању, цртању и читању.

Кад је облачно и у сумраку не сме се писати, цртати ни читати.

Члан 17.

Патос мора бити столарски и по могућству од тврдог дрвета. Патос ваља патопити вредим ланеним уљем. Испод патоса треба прво насути довољно суве земље, за тим 0·8 метра сува песка.

Зидове учионице треба за 1 до 1·5 метра висине обложити даском, а ова мора бити обојена масном сивом бојом.

Зидове у учионицама и ходницима ваља масном бојом премазати у висини од 1·5 метра, а сваке недеље мокром крпом брисати.

Врата у учионици морају бити двоквилна, широка 1·3 а висока 2·5 метра. Врата да су на десној дужној страни према прозорима и то између катедре и предњих ђачких клупа. На вратима у целој ширини мора бити стаклен прозорчић висок 0·5 метра ради вентилације.

Члан 18.

Пећи, земљане или гвоздене, морају бити доста велике. Свака пећ мора имати два штита од гвозденог лима, оба штита да су један од другог у размаку од 0·03 метра. Висина штита треба да износи преко 1 метра. Ради вентилације треба испод патоса или преко патоса поред зида спровести до пећи (испод штитова) цев, која мора имати у пречнику 0·25 до 0·30 метра. Цев може бити од гвозденог лима или од дасака или од иловаче. Цев ова пролази кроза зид. Она је отворена с обе стране. У зиду или уза зид треба такође спровести другу цев са дна патоса па до изнад крова,

Пазив има своја вратаоца, један је близу патоса, а други је у соби испод тавана. Зимом ради вентилације отворе се доња вратаоца на тој цеви а горња се близу тавана затворе. Лети се отворе вратаоца близу тавана а доња се затворе.

У великим школским зградама ваља подићи заједничко централно грејање, комбиновано са вентилацијом.

Члан 19.

Школске клупе морају бити удешене према децијем узрасту, а по мери, која је за поједине делове клупе означена у приложеној табlici. Школска клупа мора бити:

а) Удешена или за 2 или највише за четири ђака. Све ивице на клупама морају бити глатке и заокружене, предња половина клупе и даска за седење морају бити у непомичној свези.

б) Свака клупа мора имати наслон за сваког ђака на по се. Наслон не сме бити прав већ савијен према кичми, коју треба да подупире.

в) Седиште (даска за седење) на задњој половини да је издубљено. Седиште мора бити тако високо, да бутине потпуно на дасци леже, увелике вертикално да стоје, а стопала да сасвим додирују патос или код малих ђака даску за ослањање стопала.

г) Столна даска мора бити нагнута. Горњи део ове даске треба да је у ширини од 0.1 метра хоризонталан са жљебом за писаљке и мастионице.

Одстојање даске за седење од столне даске (диференција) треба да је толико, да кад ђак усправно седи, лактови додирују доњу ивицу столне даске и да је за 0.026 метра више.

д) Испод столне даске мора бити даска за књиге, ова да је ужа од прве и толико висока да је ђак коленима не додирује, нити да може ногу преко ноге прекрстити.

е) Одстојање између доње (унутрашње) ивице столне даске и унутрашње ивице седишта (дистанција) никад не треба да је већа од 0.05 метра, ако клупе немају столне даске за извлачење (у томе случају мере у табlici под Е, Г и К опадају).

У школама имућнијих општина препоручују се школске клупе по Кунцевој системи. (У сиромашнијим општинама ваља набавити клупе од три нумере и то: другу, четврту и пету, а у гимназијама свих осам нумера.)

Члан 20.

Проходи школски треба да су изван зграде и са овом спојени покривеним ходником. А ако су у згради, онда да су изван темеља и од зграде што више у страну. Пред проходима треба да има ходник са двојим вратима, и ова да се сама затварају. Проход се мора патосати каменом с нагибом за отицање воде.

Сваки проход треба да има седиште, а за сваки разред да буде по један одвојен проход.

Проходе ваља озидати хидрауличким кречем, а изнутра измазати цементом. Из прохода да води цев до изнад крова. Све проходе ваља најмање два пут у години очистити.

Члан 21.

Свака школа мора имати термометар, и треба га поставити 1.2 до 1.5 метра над патосом и на месту где је средња топлота. Дете које је најудаљеније од пећи, мора добијати топлоту од 15° R. (18°—20° C.) Кад је топлота испод 12° R, онда се греје соба, ма које доба године било. Лети кад је топлота после подне преко 20° R, не треба радити у учионици, већ на пољу у хладу.

Члан 22.

Табла мора бити равна, потпуно прна и да не одбија светлост. Средства за очигледну наставу морају бити довољно велика. Мапе не смеју бити утрпане. Књиге школске морају се крупним словима печатати. Што су млађи ђаци тим крупнија слова.

Члан 23.

Школску зграду ваља сваки дан очистити од прашине, а сваке године два пут окречити и то у почетку ферија, како би се добро осушити могла.

Кречење наређује старешина школе, а потребне за то трошкове сноси за државне школе држава, а за општинске општина. Новац на то одређени стоји под управом министра просвете и црквених послова.

Члан 24.

Вода за пиће у школама треба да се држи у бурадма са славином, или у кантама, или у тестијама са заклопцем.

Члан 25.

Ни једно дете које има красте, шугу и друге прилепчиве болести, не сме се примити у школу, док се не излечи.

Члан 26.

Јело и влажне ствари не треба држати у учионицама и соби за спавање.

Члан 27.

Школска авлија треба да је пространа и засађена дрвећем, које даје добар хлад, као што су: липа, орах, дивљи кестен и т. д.

Авлија треба да је добро калдрмисана или добро насута шљунком и песком.

У авлији ваља сместити справе за гимнастику.

Члан 28.

Школска банџа мора бити удешена тако, да може служити и за наставу, а и за радове баштене (вртарство, воћарство и т. д.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

МЕРЕ ЗА ШКОЛСКЕ КЛУПЕ

Број углела		Величина тела		У С А Н Т И М Е Т Р И М А																	
				Столна даска								Седиште		Наслон		Даска за остављање књига		Висина леве на столној дасци	Ширина клупе на основи.		
				Висина		Нагиб	Дубина	Помицање	Одстојање од најдебљег дела наслона	Диференција при		Диференција	Висина	Дубина	од седишта до		Ширина			Одвесно одстојање од задње ивице столне даске	Одстојање од седишта
				Спреда	Позад					уученој дасци за писање	изученој дасци за писање				Најдебљег	Горњег					
	испод	A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q	R	S.		
1	103	48 ¹ / ₂	44	4 ¹ / ₂	28	10	29	7 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	15 ¹ / ₂	28 ¹ / ₂	24	11	18	16	3	6	5	65		
2	107	51 ¹ / ₂	47	4 ¹ / ₂	29	10	30	7 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	17	30	22	12	19	17	3	7	5	67		
3	112	55	50	5	30	11	31	8	3	18 ¹ / ₂	31 ¹ / ₂	23	13 ¹ / ₂	20 ¹ / ₂	18	3	8	5	70		
4	118	58	53	5	31	11	32 ¹ / ₂	8	3	20	33	24	15	22	19	3	9	5 ¹ / ₂	72		
5	125	62	56 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂	32	11 ¹ / ₂	34	8 ¹ / ₂	3	21 ¹ / ₂	35	25	17	24	20	3	10	5 ¹ / ₂	74		
6	133	66	60 ¹ / ₂	5 ¹ / ₈	33	12	35 ¹ / ₂	9	3	23 ¹ / ₂	37	26	18 ¹ / ₂	26	21	3	10 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂	77		
7	142	71	65	6	34	12 ¹ / ₂	37	9 ¹ / ₂	3	25 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	27	20 ¹ / ₂	28	22	3	11	6	79		
8	152	76	70	6	35 ¹ / ₂	13	38 ¹ / ₂	10	3	27 ¹ / ₂	42 ¹ / ₂	28	23	30 ¹ / ₂	23	4	11 ¹ / ₂	6	82		
9	преко 152	83	76	7	37	13 ¹ / ₂	39 ¹ / ₂	10	3 ¹ / ₂	30	46	29	23 ¹ / ₂	33	24	4	12	6	85		

После тога потпредседник затвара данашњу седницу и заказавши идући састанак за сутра у 4 сахата по подне, позива чланове Савета, да учествују у пра-

тњи пок. Димитрија Балаицког, бив. директора и професора гимназије.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ

ЗА ГОДИНУ 1880.

(НАСТАВАК)

БРАЊСКИ ОКРУГ

После славне победе, коју је 18. Јануара 1878. задобило српско оружје на пољима пред Брањом, српска војска унела је у ову стару варош, знамење српске слободе и просвете. —

Од тога дана почиње нов живот за овај крај у сваком погледу. Јуначки синови поносне Шумадије пронели су кроз ове краје знаке новог живота, они су васкрсли све успомене српске славе и прошлости.

У то доба, кад смо 19 Јануара 1878 улазили у Брању, у целом том крају није било ни помена о школи. А како су се општине и могле старати за школу у времену, када је све силе требало уложити у борбу за опстанак, и ако је пре рата било какве школе, њу је рат затворио. У прве дане својега господства, елеменат, који је био притискао ове крајеве, по природи својој, никада није марио за школу; он је према њој био равнодушан и сматрао је као излишну установу у држави. Доцније су се прилике

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

измиле, па су и сами господари ових крајева водили озбиљна рачуна о српској школи и српској књижи — али не у намери да је подигну, помогну или утврде, но да је ако не угуше и униште оно бар колико могу ограниче. Школа као *народна* а особито као српска установа, као средиште за гајења српскога духа, за развијање српских мисли и осећаја, није смела онако слободно да постоји како је ми данас замишљамо и видимо.

Стање школино било је још погоршано борбом црквене хијерархије у овом крају. Грчка патријаршија с једне, бугарски екзархат с друге стране, отимали су се о црквену управу овога краја. Да у оваквом стању и школа долази у питање, ствар је врло јасна. Патријаршија је полагала искључиво право на црквену управу овога краја и претила је проклетством свима који би се ње одрекли. Екзархат је доказивао своје право на црквену управу и врбовао је за своју цел себи присталице. Борба ова ломила се над српским главама.

И у том мучном положају Срби нису заборавили на школу. Они су радили колико су могли.

Кад се турско господарење стаде приближавати крају своме, онда су се и Турци сетили школе. Остављени од државне управе, они су на свој рачун, за своју децу, сваки за се, без икаква општа плана, подизали школе, у којима су ходи били једини учитељи.

Такво стање беше у школи овога округа пре дата. —

По закљученом примирју у Једрену и углављеном миру у Сан Стефану, министарство просвете и црквених послова учинило је припреме за збиљско испитивање стања школског, како би познавајући све доташње прилике, могло даље сигурно радити. Њему беше цел да на основу датих прилика, познавајући потребе ових крајева, отпочне свој рад на оснивању српске школе у овом крају. Ова обазривост беше потребна и с тога, да се не би без икакве поступности предузимало што, што доцније неби било могуће извршити.

И док је дипломатија на конгресу у Берлину решавала о судбини Хришћана на Истоку, док смо још били тако рећи у неизвесности, тадањи министар просвете и црквених дела, г. А. Васиљевић, упутио је 10 маја 1878 Бр. 1439 овакво писмо

управи Нишкој, Пиротској, Врањској, Лесковачкој, Кулској, Прокупљанској и Ак-Паланачкој:

„Да би се могло приступити уређењу школа у ослобођеним пределима наше отаџбине, потребно је министарству просвете и црквених дела знати:

1 У којима местима, како по варошима тако и по селима, школе постоје, мушке и женске и које од ових школа раде, а које не раде;

2. Ко је ове школе издржавао, да ли месне општине или срезови, или окрузи;

3. Је ли, осим основних, било још каквих других школа, и ако их је било, онда што се у њима учило и где су местимце биле;

4. Који се по именце учитељи налазе у школама, а ако има учитеља отпуштених због ратног времена и што школе не раде, онда да се сачини списак и од отих учитеља, с назначењем где је који био и како је дотична школска општина с њим задовољна била.

Према овоме препоручујем тој управи да у своме домањају сазна све што се овим жели знати, па о свему што дозна да ми што скорије и што тачније извештај поднесе.“

Но на овоме није се министарство зауставило. Њему је требало још тачнијих извештаја од оних што су у след горњег писма, поднеле биле управе министарству. — С тога је исти г. министар својим решењем од 15. августа 1878 Бр. 3339 одлучно, да изашље нарочите изасланике у те крајеве ради прегледа стања у ком се налажаху до тада постојеће школе, и што би све требало од стране министарства одмах предузимати за унапређење тог стања. Поменуто решење гласи:

„Да би се поуздано сазнало где се и какве школе могу одмах отворити у ослобођеним пределима наше отаџбине, решио сам: да секретари министарства просвете и црквених дела г. г. Милан Ђ. Милићевић и Милорад П. Шапчанин, отиду у те пределе и у овом погледу учине потребно извршење.

Г. Милићевић извршиће овај посао у окрузима Нишком, Лесковачком и Куршумлијском, а г. Шапчанин у окрузима Пиротском и Врањском.

Њима се, у главном, ставља ово у дужност:

Г. Увериће се какве су школске зграде, какав је школски намештај у њима, и у којима се школе могу одмах почети предавања;

2. Јесу ли на средокраћи места, у којима су школе, а ако нису, на средини, где би zgodније било да се за сад подигну;

3. Како су школе до сад издржаване, постоје ли за то какве нарочите фондације, и објасни ће општинама да су оне дужне подизати и обдржавати школске зграде и набављати школски намештај, а држава ће плаћати све наставнике како основних тако и средњих школа;

4. Извидиће не само где су школе до сада постојале, него и где би их још требало подићи, према потреби и жељи народа;

5. Имали при школама учитеља, какве су они способности, уверивши се о томе из њихових сведоцаба, и иначе;

6. Сазнаће, у колико је могућно, број ђака, и какве су они спреме, те да се може одредити за коју су школу, за које разреде;

7. Што се тиче средњих школа, извидеће какве су до сад постојале, шта се у њима учило а какве се, и где, према жељи народа и потреби места, могу одмах отворити;

8. Ако има ученика средњих школа, какве су они спреме, и у какве се средње школе могу они упутити.

Ово су главне напомене, а остало оставља се увиђавности г. г. изасланика да свестрано и стручно испитају, оцене и сходне предлоге о свему поднесу.

С путовањем имају се пожурити тако, да овде буду и извештај поднесу најдаље до 10. Септембра ове године.

Овакав рад министарства уродио је лепим плодом.

Управе су похитале и одговориле на сва питања што су им од стране министарства 10. Маја стављена била.

Из извештаја начелства врањског од 7. Јуна 1878 год. Бр. 498 види се, да је било мушких школа у Врањи, Власини, Кунову, Стубљу и Градњи. Врањску школу издржавала је црква, а при том помагали је и поједини грађани прирезом, власинску издржавала је општина, куновску црква,

а остале две (Стубљинску и Градинску) дечији родитељи.

У Врањи и Власини био је остао по један учитељ, а сви остали оставили су школе своје у след рата.

Све ове школе биле су основне. Каквих виших средњих школа није било. — Исто тако нису постојали никакви фондови за издржавање школе.

Пред ових српских школа било је још и турских малих школа. У Врањи била је једна мушка и једна женска турска школа, које је држава издржавала. Још је било турских мушких школа у Масурици, Сурдулици, Алакинцу, Житорађи, Прекодолцу, Бановцу и Јелашници. Од ових школа биле су у оно доба затворене женска школа у Врањи и мушке школе у Сурдулици и Прекодолцу, а остале су још радиле. Учители су били хоџе, а само Алакинце набављало је нарочитог учитеља.

Г. изасланик за овај округ, поднео је 20. Септембра 1878. год. свој извештај о похођењу овога округа.

Према упутству, које му је било дато, он је обишао овај округ и нашао је у Врањи ону школу за коју је начелство раније јавило. Ево шта он вели о тој школи: „У вароши Врањи нашао сам једну, али пространу школску собу на доњем спрату митрополије. У овој се учеше старија и млађа деца, поучавана су у црквеном ходнику, који је на стубове, али отворен киши и ветровима“. — Разуме се да г. изасланик није могао оставити школу у ходнику. Он се обратио општини, те је с одбором тражио боље место за школу. Нашавши места, јавља „да ће I разред доћи у поменуту собу у митрополији, II разред и III с IV раз. у бившу турску школу, а женска школа сместиће се у две велике куће некаква Ибиш-бега“. — Даље јавља: „У Врањи биће женске деце око 50, а мушке преко 300 или 350.“ Ове наде изасланикове, као што ћемо доцније видети, оствариле су се.

Из Врање отишао је г. изасланик у округ и ту је нашао да би требало отворити школе: у Трновцу, Павловцу, Собини, Стрпоском, Ратају, Власини, Сурдулици, Врбову, Моштаници, Градњи и Прибоју — дакле свега 11 школа.

Куће, које су нарочито за школу подигнуте, у којима је дакле пре његовог доласка било школе,

пашао је у Власини и Градњи. У свима осталим местима требало је од каквог спахиског дворца или друге какве приватке куће, направити школу. Школска зграда у Власини била је тако добра и оправна, да се могла одмах школа отворити, а у школској згради у Градњи становала је у оно доба наша војска, с тога је требала школа оправке. Све општине, без изузетка, пристајале су с драге воље на трошкове око оправке кућа, које је г. изасланик с местним одборима био изабрао.

Поред ових школа, г. изасланик предлагао је још да се отвори у Врањи и женска основна школа.

Од школскога намештаја није у оно доба ништа нађено, шта више сумњало се, да ће се у скоро моћи и набавити онакав намештај какав је школи потребан.

Још мање могло је бити говора о наставним средствима и књигама. Све је очекивало на рад, јер спремнога није ништа било.

Овако је било стање школе овога округа у времену, док још није била обележена нова граница нити учињена административна подела.

Географски положај овога округа смета у многоме напредовању школе. Најудаљенији од престонице, а везан с осталом отаџбином само једним јединим друмом преко Ниша и Лесковца, он у неку руку стоји засебан. Уз то још лежећи дуж границе, коју често узнемиравају погранични Арнаути а сав испрекштан планином и стенама, потребује многе помоћи, те да узмогне упоредо корачати с осталим окрузима нових предела.

1. МУШКЕ ШКОЛЕ

Пошто је министарство добило извештаје од свију управа, и пошто су се вратили изасланици министарствени, одмах се приступило уређењу школских прилика у ослобођеним пределима.

Тешкоћа било је на сваком кораку.

Војска је још логоровала у тим крајевима, војене управе још су морале постојати, општине биле су забате својим местним потребама, учитељских снага беше тако мало, да у то доба министарство није могло предузимати ништа у већем обиму.

Тек прошле године почеле су се поједине општине јављати и молити, да им се учитељ пошаље, јер по њиховом уверавању све беше спремно што

је за школу потребно. Но извештаји начелства о овој спреми били су такви, да министарство није смело олако ствар узимати и слати учитеље на реч појединих општина. Ма да се од тамошњих општина није све оно захтевало, што се обично захтеваше у старим границама: опет обеђана спрема беше тако недовољна, да се управо на њу није могло ништа да рачуна. И често је тек после многе преписке, било могуће отворити нову школу.

Најпре је *Врања* добила мушку школу. Одмах се јавило толико деце, да су четири учитеља постављена. Број деце тако је нагло растао, да је министарство, морало скоро свакога течаја послати по ког новог учитеља. И данас раде у школи врањској 6 учитеља и једна учитељка. Само у III и IV раз. ради један учитељ. Остала два нижа разреда не само да имају сваки засебног учитеља, но су подељена у више одељења. Други разред подељен је на 2, а први на 4 одељења.

Мушких школа има:

У Врањи	1
У срезу масуричком	2
„ „ пољаничком	2
„ „ чинском	2
Свега	7 школа

Сваки дакле срез има једнак број школа.

Местимице било је:

школа	уписано	ђака	свршило
У Врањи	360		193
„ Власини	26		18
„ Сурдулице	43		37
„ Градњи	32		28
„ Прибоју	29		26
„ Моштанице	44		28
„ Преображењу	95		94
Свега	629		434

У Врањи било је четири, у Градњи и Сурдулице три, у Прибоју и Власини два разреда, а у Моштанице и Преображењу само 1 разред.

Школа врањска била је најпунија, а после преображенска, где се у I разред уписало 95 ђака, а у течају целе године само је један школу оставио, и тај с тога што су му се родитељи из тог села одселили.

У овим школама раде 12 учитеља и једна учитељка.

Учитељка у место учитеља, радила је у I реду 4 одељењу.

По свршеним наукама и спреми, било је;

Из Учитељске школе	1
„ Богословије	5
„ Призренске Богословије	1
„ II р. Богословије	1
„ Гимназије	3
„ Више женске школе	1
„ Основне школе	1
Свега	13 учитеља

У прво доба нису учитељи постављани по класама, као у старим границама, но су постављани једни са 100, други са 120 талира годишње. Тек доцније, кад су остала уређења дотерана по истом облику као у старим границама, и учитеља су размештени у класе, и у овој години их је било:

У VIII класи	1
„ IX „	3
„ X „	7
„ Привр.	2
Свега	13

Овогодишњи г. изасланик оценио је

Врло добро	3
Добро	4
Прилично	3
Слабо	1
Није оценио	2
Свега	13

2. ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

Као што већ поменуемо, само у Врањи постоји женска школа са четири разреда. У ову школу уписало се ове године 49, а разреде свршило је 25 ученица. У најстаријем, IV разреду, била је само једна ученица.

У сва четири разреда ради једна учитељка. Она је свршила основну школу, а сад је у IX класи. Оцењена је ове године добро.

Према овоме у врањском округу било је у 1880 години:

Мушких школа	7
Женских „	1
Учитеља	13
Учитељака	1
Ђака	629 уписано 434 свршило
Ученица	49 „ 25 „
Ученика свега	678 „ 459 „
На једну школу долази ђака	84,7 „ 57,3 „
На једног учитеља долази свега ђака	48,4 „ 32,7 „

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Од 7 школских зграда 4 су општинске а три приватне. Од општинских зграда само у Градњи подизата је нарочита зграда за школу, све остале су биле приватне куће, које су по упутству власти или министарских изасланика за школе удешаване. Добра је школска зграда у Прибоју, а нису лоше ни у Преображењу и Моштаници. Понајлошија је школска зграда у самој Врањи. Основне врањске школе размештене су у више кућа. Ова школа је пуна деце, с тога је очекивати, да ће врањска општина похитати, да својој деци подигне нарочиту кућу, те да више не станују по приватним и за школу неудесним кућама.

4. ШКОЛСКЕ КЊИЖНИЦЕ

Ма да је школа округа врањског врло млада и поникла у бурном ратном времену, опет су похитале све општине да положе основу књижицама. Врањска школа има највећу књижицу у овом крају, у њој има 38 књига. Овај број по себи није велики, али остале школе немају ни толико. За врањском школом долази преображенска са 16 и сурдуличка са 15 књига. Најмање књига има у власинској и моштаничкој школи, у свакој по 5 књига. У свима књижицама има 91 књига. Не треба смести с ума да тек је година дана од како постоје књижице у овом крају.

5. ПРЕГЛЕД

Напред смо напоменули како је изгледало стање школе у округу врањском пре рата. Из тога смо видели да је било неких мушких школа, али и то више турских с хоџама, но српских с учитељима. Па и то што је било, што је по милости поједи-

нада, општине или цркве постојало, стајало је на слабој основи. Рат је потпуно уништио све што је било на том пољу урађено. У след непрекидних чаркања с немирним становницима и крвавих већих бојева с редовном војском, није могло ни бити друкчије. Поље на коме беше школа, затекли смо опустело.

Сад је требало из нова поорати њиву и засадити је новим семеном. Шта је и како је министарство радило видилисмо. Не могу се прве године очекивати велики резултати.

Ни у старим границама није школа за 5 или 10 година дошла до овога стања, у коме се данас наводи. На 20 година после ослобођења (1836 г.) било је у целој ондашњој Србији свега 72 школе, што чини на један округ 4,2 школе, а у свима школама било је уписано 2514; што чини на један округ 147,9 ђака. Данас постоје 7 школе у врањском округу са 459 ђака, који су разреде свршили. Не ћемо да овим мерилом меримо школу округа врањског, јер Србији онога доба не стајаху на расположењу онаква и онолика средстава као данашњој Србији, али мора се признати, да је школа округа врањског за 2 године у многоме и многоме одмакла од оне школе каква беше у Србији на 20 година после ослобођења.

Ма да су резултати које је постигла школа врањскога округа за 2 године такви, да обећавају још лепшу будућност; опет се на њима не зауставља ни министарство просвете, ни саме општине. Министарство настаје да у те крајеве пошаље што боље учитељске снаге. Тога ради је ове године одредило два врло добра питомца учитељске школе, који су већ отишли у те крајеве. Оно од њих очекује да буду примерни радници у школи. Општине се јављају за нове школе, обећавајући намештај, наставна средства и све што школи треба. Уз то се по неке спремају да подижу нарочите школске зграде. Неке су већ и свукле материјал за зидање. Радећи овако у овом духу имамо разлога надати се, да ће школа овога округа кораћнути, колико то допуштају његов географски положај и његове материјалне прилике.

ЈАГОДИНСКИ ОКРУГ

На средомеђи између источног дела Србије и Шумадије, а у средини између престонице и јужне

границе, јагодински округ заузима нарочити положај међу околним окрузима. Он се одликује и својим разноликим земљиштем. На северо-западној страни шири се до самога црнога Врха, а источни и југо-источни делови његови леже за обалама Мораве и Лугомира. Белица га скоро по средини просеца, те тако напада богата поља околине.

Сама та околност, што он лежи на средини између северног и јужног краја наше отаџбине, у многоме га оживљава. Уз то у њему се укрштају друмови који, идући од Пожаревца преко Јагодине на Крушевац Чачак и Ужице везују источни део Србије са западним. Од Крагујевца, из сред Шумадије, води преко Јагодине најкраћи пут у богату долину источне Мораве.

Мрежа путова, која се укршта у овом округу, доприноси врло много његовом материјалном напретку. Но ово има и своју незгоду. За време првога рата, кад се становници погорелих села кренуше да по другим местима траже себи склоништа, велики број истих настанио се у овом крају. Око Јагодине изгледаше као да је сва околина оживела. Не беше скоро у целом округу општине, у којој није било по неколико породица бежанаца. Разуме се да је ово тешко лежало на округу јагодинском.

Ако је требало подизати велике болнице, сместитишта за храну војске, војне магацине и т. д. за све то беше изабран овај округ, пошто он лежи недалеко од границе, а опет на сигурном месту, јер треба Мораву прећи па тек онда овамо доћи. Морава је била живи грудобран за њега, али то је и учинило, те је он у рату био међу оним окрузима, који и ако нису били од непријатеља притиснути, опет су тако много ратних терета повукли, да им се још опорављати ваља.

Ратне прилике и учиниле су, те се овај округ што се школе тиче још непрестано отима, да се врати у оно стање у коме га је рат затекао.

1. Мушке школе

У три среза овога округа има 27 мушких школа, и то:

У Јагодини	1
„ срезу беличком	4

У срезу левачком	10
” ” темнићском	12
Свега	27 школа

Срез белички стоји понајлошије што се школе тиче. Од 21 општине што овај срез има, само 4 имају своје школе. Те 4 општине спадају међу веће општине овога среза, јер најмања међу њима — Копривничка има 151 главу пореску, а највећа Јовачка има 221 главу пореску. Но Деоничка општина која нема своје школе већа је. Њу састављају 5 села са 244 глава пореских. Остале општине су мање. При свем том, узимајући у рачун околину у којој су, очекивати је, да ће се пожурити, те да за своју децу подигну школе.

Понајбоље стоји срез темнићски, јер на 22 општине и 5329 глава пореских он има 12 школа, од којих су две с четири разреда. Општине овога среза задружније су и богатије. У срезу беличком има само 5 а у срезу темнићском има 11 општина са преко 200 глава пореских. Вел. Дренова има 555, Обреж 381 и Бачина 367 глава пореских.

У 27 школа овога округа радило је ове године 29 учитеља и 5 учитељака. Учитељке у место учитеља, радиле су у Јагодини у II, I р. 1 од. I р. 2 оделењу, Поточју и Рибарима у сва три разреда.

У Јагодини радило је у мушким школама 6 учитеља, и то по један у IV и III разреду, а II и I разред били су подељени у по два оделења и свако оделење имало је свог учитеља. По два учитеља радили су још у Бачини и Вел. Дренови, а у свима осталим школама радио је по један.

По спреми било је :

Из Учитељске школе	3
” Богословије	8
” II год. тех. факултета	1
” Земљ. шумарске школе	1
” Гимназије	12
” Више женске школе	3
” Основне школе	6
	34

По положају у служби било је :

У III класи	2
” VI ”	4

У VII класи	1
” VIII ”	7
” IX ”	7
” X ”	6
Привремени	7
Свега	34

Од овогодишњег г. изасланика оцењени су :

Одлично	3
Врло добро	12
Добро	12
Слабо	7
Свега	34 учитеља

У свима мушким школама овог округа било је уписано 1383, а разреде је свршило 1005 ђака.

Понајвише ђака свршило је разреде (изузимајући саму варош, где је свршило разреде 203 ђака) у школи вел. дреновској 101 и медвеђској 60. Но има школа у којима је било сразмерно мало ђака, као што су школа избеничка, где је само 5 ђака свршило разреде и сабаначка са 12 ђака.

Четвртог разреда било је у три сеоске школе, у Варварину, Бачини и Вел. Дренови. У Варварину је један учитељ био за сва 4 разреда.

У III разреду свију сеоских школа било је уписано 133, а свршило 110 ђака. У све три школе где је било 4 разреда уписано је 20, а свршило 16 ђака. У вар. Јагодини у IV разреду уписано је 37 а свршило 30 ђака. Из III и IV разреда изашло је свега 156 ђака. На једну школу долази 5,7 ђака.

У Маскару и Течићу није било III разреда. Највише ђака свршило је III разред у Милутовцу 12, Доњем Брчину 10. У свима осталим школама било је мање од 10 ђака у III разреду.

Оваквом, сразмерно слабом посећавању школе, овогодишњи г. изасланик, наводи узрока у инокоштини, удаљености места од школе, болезања и других месних узрока. Но највећа препрека беше оскудна година у храни. Од овога су особито патили крајеви који ближе планини (Јухору у Црном Врху) леже, Школа избеничка се скоро испразнила у след оскудице у храни. Поред овога г. изасланик спомиње као узрок слабом посећавању школе и немарност учитеља и општинске власти. Свакојако надати се је, да ће се овогодишњом жетвом нестати оног главног узрока,

који је учинио, те су у течају године, многа деца из школе изашла.

2. ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

Само у Јагодини има женске школе у овом округу. У њој раде 3 учитељке, од којих су свршиле Вишу женску школу 2, а једна учила је 3 раз. Више женске школе и положила учитељски испит.

По положају у служби једна је у VIII, друга у X класи, а трећа је привремена.

Од овогодишњег г. изасланика оцењене су две врло добро, а једна добро.

Једна ради у два разреда (III и IV) а друге две у по једном разреду.

У сва четири разреда женске школе било је уписано 116, а разреде свршило 91 ученица. У најстаријем — IV раз. било је уписано 5, а разред је свршило 4 ученице.

Осим ове женске деце, још су се школовала женска деца у гдекојим сеоским мушким школама. У 9 сеоских мушких школа било је уписано 20 девојчица од којих су 17 свршиле разреде. У Ратковићу било је 4 девојчице, а у осталим школама мање.

Као што г. изасланик јавља, било је много болести међу децом овога округа. При свем том смртних случајева сразмерно мало је. У свих 28 школа умрло је свега 24 деце. На једну школу не долази једно. У Обрежу умрло је 4, Пољни, Бачини, Доњем Катуну и Јагодини по 3. У другим школама мање. У 15 школа није умрло ни једно дете.

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Велика већина школских зграда својина је општинска. У приватној кући смештене су опарићска, избеничка и јасичка школа, а у Пољној школа је смештена у црквеној кући.

Као најбоље и најудесније школске зграде помиње овогодишњи г. изасланик школе у Поточцу, Бачини, Вел. Дренови, Медвеђи, Волујаку и Рековцу. Код неких ових зграда има мана у самој околини њиховој. Тако је у авлији школе бачинске с једне стране судница, с друге општински кошеви, а с треће обор општински. Све ово смета раду школскоме, који хоће мира и тишине. Иначе

су ове зграде врло лепо озидане, простране, видне и служе врло добро цели којој су намењене.

Као добре зграде помиње, зграде у Белици, Маскару, Д. Брчину, Белушићу и Јагодини. Овима треба неке оправке, па да могу доћи у први ред с врло добрим зградама.

Трошне и опале нашао је 9 зграда школских, а оне у Копривници, Јовцу, Милутовцу и Пољној тако су опале, да поменути општине деце своје ради, треба да похитају те да их избаве из тих зграда, подижући нове школе. Ово су обично старе, тескобне опале, ниске куће, циглом патосане.

Школе обрешка, д. катунска и д. сабаначка смештене су у општинским судницама, које нису удесне за школу.

4. НАСТАВНА СРЕДСТВА

Све школе овога округа оскудне су у наставним средствима. У неким као што је вел. дреновска има најпотребних средстава за наставу, али у већини има врло мало. Па и то што има тако је остарело, да се више употребити не може. Ово вреди особито за мале мане Дежарденове. Но има школа у којима нема никаквих наставних средстава. Такве су: опарићска, милутовачка, маскарска, јасичка и у Коњусима.

У овом погледу све још ишчекује на рад општина.

5. КЊИЖНИЦЕ

Нема ни једне школе у овом округу без школске књижице. Сразмерно ове су школе књигама прилично снабдевене. Најмање књига има у школи избеничкој, 9 књига, па онда у милутовачкој 11, у сабаначкој 12. У осталима има свуда преко 20 књига. У варошкој школи има 278 књига. Од сеоских школа највеће књижице имају школе јовачка 260 и беличка 118, затим копривничка 83, рековачка 63 и ратковићска 60 књига. У свима школским књижицама има 1584 књига.

6. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

У години 1870 било је у овом округу свега 25 мушких и 1 женска школа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unil.rs Мушких школа било је :

У Јагодини	1
„ срезу беличком	4
„ „ левачком	11
„ „ темнићском	9
Свега	25 школа.

Према овоме изгледа као да су за последњих 10 година само 2 нове школе отворене. У ствари стоји овако. У времену од 1870 па до 1880 затворене су 3 школе, и то у срезу левачком 2 и у темнићском 1. Нових школа отворено је 5, и то у срезу левачком 1, а темнићском 4. Само у срезу беличком није ништа измењено за последњих 10 година. Према свему овоме излази, да су приновљене у срезу темнићском 2 школе.

У 25 мушких школа радило је у оно доба 29 учитеља, од кога броја долазе на Јагодину 5. У свима осталим школама радио је по један учитељ. Сада има у 27 мушких школа 34 учитеља, од којих долази на Јагодину 6. Број учитеља умножио се са 5.

Ђака у мушким школама било је уписано 1208, а разреде свршило 1089. Број дакле ђака умножио се са 175 уписаних, а умалио се са 84 ђака који су разреде свршили. Ми смо на своме месту поменули ванредне прилике, које су томе узрок.

Женске школе било је и 1870 као и сад једне. И онда су у њој радиле 3 учитељке као и сада. Ученица уписаних било је 123, а разреде свршило је 104. Број ученица је у овој години мањи, и то мање је уписано 7, а мање свршило 13 ученица.

Из овог упоређења види се, да је јагодински округ застао у погледу школе. Овоме су узрок у многоме не само ратне године, но понајвише прошла рђава година. А може се у неколико као узрок узети и та околност, што је он у времену од 1867 па до 1870 учинио повећи корак у школи. За те 3 године отворено је у овом округу не мање од 10 нових школа и постављено 10 нових учитеља. Према томе може се 1870 година као понајбоља у погледу школе сматрати, јер доиста у 1874 години видимо да је једна школа затворена. Овај округ је наглим кораком што га је од 1867 — 70 учинио толико захватио земљишта колико није могао да обради, па је природна последица тога застајалост у доцнијим годинама.

С тога јагодинскоме округу остаје још врло много рада на пољу школе и наставе. Његов географски положај, његово земљиште, његово имовно стање, све то иде му на руку, да једном збиљски утврди задобивене тековине у школи, па онда стане корачати унапред на пољу свог образовања.

I СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

У 1880 ГОДИНИ

I. Мушке школе

школе	Ђака	
	уписано	свршило
У Јагодини	250	203
<i>У срезу беличком</i>		
У Белици	22	17
„ Јовцу	48	35
„ Копривници	34	32
„ Рибарима	28	24
<i>У срезу левачком</i>		
У Белушићу	26	18
„ Волујаку	40	28
„ Медвеђи	64	60
„ Опарићу	33	24
„ Пољној	48	29
„ Пчелицама	32	28
„ Ратковићу	28	21
„ Рековцу	36	33
„ Доњој Сабанти	27	12
„ Течићу	32	17
<i>У срезу темнићском</i>		
У Бачини	82	53
„ Варварину	54	38
„ Вел. Дренови	108	101
„ Доњем Крчину	38	27
„ Избеници	35	5
„ Јасици	42	27
„ Доњем Катуну	44	27
„ Коњусима	48	25
„ Маскару	35	24
„ Милатовцу	40	23
„ Обрежу	62	32
„ Поточцу	50	41
Свега	1383	1005

2. Женска школа

	уписано	свршило
У Јагодини	116	91

II Статистичка таблица

од 1870 до 1880 год.

Затворене школе	Отворене школе
У Љубостињи, ср. левачки	У Течићу, ср. левачки
„ Превешти, ср. „	„ Избеници с. темњишки
„ Падежу, ср. темњишки	„ Катуну „ „
	„ Милутовцу „ „
	„ Поточцу „ „

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД

Године	1862	1867	1870	1874	1880
Мушких школа	11	15	25	24	27
Женских „	1	1	1	1	1
Учитеља	15	19	29	30	34
Учитељака	2	3	3	3	3
Ученика	399	580	1089	1166	1005
Ученица	38	124	104	110	91

КЊАЖЕВАЧКИ ОКРУГ

Непријатељски таласи 1876 године овај су округ потпуно поплавили. Ни један срез није остао поштеђен, а није било ни општине која није осетила бујицу што је правце на овај округ ударила. Свака стопа његова тако рећи натапана је крвљу колико бранилаца његових, толико и непријатеља наших, који бесно нападаху великим силама да продру у долину Тимока. У сврљичком срезу не беше остало ни једног села — све је са земљом било поравњено. И сама варош била је пусти згариште. Што није пламен могао да прогута то је силом оборено. Од лепе вароши која беше на обалама Тимока, осташе само димњаци и по који зид, да казују трагове, којим је прошла дивља сила наших непријатеља. Књажевац и књажевачки округ после крвавих битака на Тресибави и пред самим Књажевцем постојао је још по земљишту, али не по становништву и општинама. У њему не беше за дуго живе српске душе. Све је било пропало.

По своме земљишту он спада у ред најлепших округа наше отаџбине, а по многим лепотама, може се доиста крстити именом српске Швајцарске. По њему се вијугају два крака Тимока, а свуда су разбацане стеновите и шумовите планине, те тако му дају изглед идеалан. Изузимајући по неку питому луку и окуку уза саме краке лепога Тимока и долину правог Тимока, он је сав брдовит, а брда су му често сама поносна стена.

Саобраћај је у њему био врло незнатан, јер лежаше на југо-источној граници наше отаџбине, а на тој страни не беше нам излаза. Од како је наша граница према Пандиралу и Грамади проширена и с једне стране преко Пирота, с друге далеко преко Ниша размакнута, књажевачки округ добио је више услова за материјални напредак. Нов друм од Књажевца преко Грамаде на Ниш у многومه ће допринети, да се опорави Сврљиг, који је толико страдао за време првог нашег рата.

Становници овога краја броје се у врло вредне раднике што се тиче земљерадње и сточарства. Они гаје особито добру врсту оваца, а и њихова поља су вазда у време и добро обрађена. Уза све ово они се одликују и лепим ручним радовима, особито што се тиче ткања вунених ствари. Књажевачки ћилими не уступају много пиротским. У след овако вредног ручног рада, сви становници овога краја одевају се производима својега места и то врло лепо и укусно.

1. Мушке школе

После закљученог мира у фебруару 1877. требало је све у овом округу из нова почети. Министарство је отварало школе где се само нашло поле воље за то. И данас има у овом округу 8 мушких школа, и то: У Књажевцу, Балинцу, Бучју, Извору, Манојлици, Црнолевици, Врбици и Новоме Хану. Школа Заграњска у след одвајање ове општине од округа књажевачког, припала је округу црноречком. Према срезовима било је:

У срезу заглавском	2
„ „ сврљичком	3
„ „ тимочком	2
„ вароши Књажевцу	1

Свега 8

У свима овим школама радило је 12 учитеља. У Књажевцу било је 5 учитеља и то за III и IV разред један, за II р. два и за I р. два, јер су оба ова разреда подељена у два одељена. У свима осталим школама радио је по један учитељ. Учитељка у место учитеља радила је само у II разреду другог одељења.

По спреми било је :

Из Богословије	6
„ I и II р. Богословије	2
„ Гимназије	3
„ Основне школе	1
<hr/>	
Свега	12

По положају у служби :

У III класи	1
„ V „	1
„ VI „	1
„ VII „	3
„ VIII „	2
„ IX „	1
„ X „	2
Привремени	1
<hr/>	
Свега	12

Од овогодшњег г. изасланика оцењени су :

Одлично	1
Врло добро	4
Добро	2
Слабо	1
Рђаво	3
Неоцењен	1
<hr/>	
Свега	12

У 8 мушких школа књажевачког округа било је уписано свега 501, а разреде свршило је 423 ђака. Колико је у којој школи било ђака, види се из статистичке таблице. У самоме Књажевцу било је уписано 223, а свршило је разреде 191 ђак. Свега је 32 ђака у течају године школу напустило. Ово је доста повољна сразмера, према осталим школама, особито ако се узму у рачун ванредне прилике књажевачке. После варошке била је најпунија школа новоханска. Она је сразмерно и онајмање и оштећена, а у равници је и на лепоме месту — на друму.

Пошто су већина школа, тако рећи, из нова подигнуте, то и најстаријег разреда у многима није било. Осим варошке школе, где је било и IV разреда, III разреда било је у Бучју, Врбици и Новом Хану. У све три школе било је у III разред уписано 15 ђака, а толико је и разред свршило. У вароши у IV разреду било је уписано 8, а разред је само 4 ђака свршило.

2. ЖЕНСКА ШКОЛА

Само у Књажевцу постоји женска школа са четири разреда. У њој раде две учитељке, и то једна у I и II, а друга у III и IV разреду.

По спреми обе су из Више женске школе. Једна је у IX, а друга у X класи. Једна је оцењена ове године добро, а друга слабо.

У сва четири разреда било је уписано 124, а разреде свршило је 107 ученица. Најстарији разред почело је 10, а свршило је 9 ученица.

Стање здравља било је у опште добро. У обема школама књажевачким умрло је 11 ђака. Осим тога био је један смртан случај у Манојлици. Иначе није ни један ђак умро.

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Само је изворска школа смештена у црквеној кући, све остале су општинске. У ово прво доба после рата општине су, колико је било могуће, оправиле од чести своје старе школе, које је непријатељ порушио или су узеле другу какву општинску кућу. Поред школе књажевачке, новоханска има добру школску зграду. Општина врбичка има такође приличну школу. Све остале су лошије, а онајслабија је изворска школа. Ако се узме у рачун стање у коме су биле све зграде овога округа после првог нашег рата — онда није друкчије ни очекивати.

4. НАСТАВНА СРЕДСТВА

Све што је било од наставних средстава за време првог рата упропашћено је; све је то или изгорело заједно са школом или је покрхано и уништено на други начин. И тако данас ни једна школа овога округа нема потребних средстава за наставу.

5. ШКОЛСКЕ КЊИЖНИЦЕ

Скоро све општине похитале су да бар колико толико набаве књига за књижнице. Школа књажевачка има 50, ново-ханска 30, бучјанска 29 књига. Остале имају мање. У свима књижницама има 184 књига.

6. ПРЕ РАТА

Рат је затекао у овом округу 13 мушких и 1 женску школу. Мушких школа било је:

У срезу заглавском	5
„ „ сврљичком	3
„ „ тимочком	4
„ вароши Књажевцу	1

Свега 13 школа

У овим школама радило је 15 учитеља, од којих су 3 били у Књажевцу, а остали по селима. Број учитеља укупно је био већи. Но у Књажевцу данас има два учитеља више но што је пре рата било, а и број ђака данас је већи. Разуме се, да остале школе нису се могле тако брзо опоравити као школа варошка. Још је остало затворених школа:

У срезу заглавском	3
„ „ тимочком	1

Свега 4

Срез сврљички имао је пре рата 3, и сад има 3 школе. Он је потпуно дошао у оно стање у коме је пре рата био.

У свима мушким школама пре рата било је уписано 750, а разреде свршило је 644 ђака.

Женске школе било је као и сад једна, у Књажевцу, и у њој су радиле и тада 2 учитељке. Ученица било је уписаних 64, а разреде свршило је 56. Женска школа данас много боље стоји но што је била пре рата. Ма да се број учитељака није умножио, али се број деце без мало удвоио, јер данас их има 124 уписаних а 107 ученица, које су разреде свршиле.

Из овога се види, да нарочито срез заглавски има још да се доста опоравља што се школе тиче. Варошке и мушке и женске школе не само да су се од ратова опоравиле, но су приметно напред коракнуле. Ово служи на част Књажевчанима, који су после оноликих губитака, овако лепо прихватили школу и децу своју у њима држе доста до-

бро. И срез сврљички вратио се у оно стање у коме је пре рата био. Истина школа у Нишевцима, која је пре рата у овом срезу била, још није отворена, али је у Извору отворена нова школа, која пре рата није постојала.

Од свију школа среза тимочког само она у Вратарници не бише у овој години поново отворена. Вратарница је за време првог рата стајала на мртвој стражи, на њу је ударила прва навала, она је била непрестано логориште, па у толико јој се теже и опоравити.

Кад се за овако кратко време овај округ оволико опоравио, нема сумње да ће он у скоро достићи што се школе тиче оно стање, у коме је био пре рата. Храбри Књажевчани, чије име стоји забележено у првој српској победи на Бабини Глави, који су онако снажно бранили сваки педаљ својега огњишта против надмоћнијег непријатеља, дају довољно јамства, да ће умети и хтети похитати, те да на своме лепоме земљишту подигну и лепе школе, за своју здраву и чисту децу.

7. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

На крају 1870 године било је у овом округу 10 мушких и 1 женска школа.

У мушким школама радило је 12 учитеља, а у женској школи 1 учитељка.

Ђака је било записано у мушким школама 573, у женској 66, а разреде свршило је 444 и 66.

Од тог доба па све до пред рат, дакле за 5 година отворено беху само 3 мушке школе и 3 нова учитеља постављено. Школа је у овом добу на овом крају доста полако напредовала.

I СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА.

1. Мушке школе

	уписано	свршило
У Књажевцу	223	191
У срезу заглавском		
У Балинцу	41	31
„ Бучју	42	41
У срезу сврљичком		
У Извору	35	27
„ Манојлици	36	25
„ Црнољевици	34	25

WWW.UNILIB.RS

У срезу тимочком

У Врбици	43	36
„ Новом Хану	47	47
Свега	501	423

2. Женска школа

	уписано	свршило
У Књажевцу	124	107

2. УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД

Године	1862	1867	1870	1874	1880	
Мушких школа	9	11	10	13	8	
Женских „	1	1	1	1	1	
Учитеља	11	13	12	15	12	
Учитељака	1	1	1	2	2	
Ученика	500	607	573 уп.	444 свр. 750 уп.	644 свр. 501 уп.	422 свр.
Ученица	30	45	66 „	66 „ 64 „	56 „ 124 „	107 „

(НАСТАВИТЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

ОСНОВНЕ И СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У ХРВАТскоЈ

Ту скоро штампано је у Загребу „Извешће о стању школства у Хрватској и Славонији концем 1877-8 године.“ Из тог извештаја видимо ове податке:

У Хрватској са Славонијом било је године

1851	229	основних	школа
1859	391	„	„
1863	517	„	„
1878	716	„	„

Према површини, коју Хрватска са Славонијом заузима, а то је 22926 □ km, долази једна школа тек по 32 □ km.

Према броју становника долази једна основна школа у Хрватској на 1736 становника
у Аустрији „ 1382 „
у Угарској „ 870 „

Године 1878 походило је школу 70% деце, који су по школском закону обавезана била походити је. Између појединих покрајина велика је у овоме разлика. Јер, докле у сремској жупанији од све за школу доспеле деце походе ју 82%, докле у жупанији загребачкој и ријечкој износи тај проценат само 60.

У најновије доба заведене су у Хрватској и грађанске школе; има их 7 и међу њима је шест виших женских школа.

Средњих школа било је у Хрватској 10, и то:

- 7 гимназија
- 2 реалке и
- 1 реална гимназија.

Једна средња школа долази у Хрватској на 114.328 становника, а у Угарској већ на 73.928 становника. У овим школама биле су 1878 г. свега 2314 ученика, и то:

У гимназијама: 1957 или 89%

„ реалкама 357 „ 11%

Један ученик средњих школа долази

У Хрватској на 794 становника

„ Угарској „ 359 „

„ Аустрији „ 342 „

У кнежевини Србији биле су 1878 год. 484 основне школе. Према површини од 41.460 □ km. (стара граница) долази једна школа на 83 □ km. Према броју становника (по попису 1874 год. 1.353.890 становника) долази једна основна школа на 2797 становника.

Ако узмемо број деце за школу приспеле по попису из 1874 год. онда излази, да је од њих походило школу само 9.5 процената.

1878 имали смо: 2 гимназије

9 нижих гимназија

1 реалку

6 гимназијских реалака

Свега 18 средњих школа, и по том долази једна средња школа на 75.216 становника. Све средње школе походило је 1668 ученика, од њих било је

у гимназијама 1487 или 89%

„ реалкама 181 „ 11%

Један ученик средње школе долази на 812 становника.

Кад поредимо Србију Хрватској и Славонији, онда налазимо да је:

	у Србији	у Хрватској
била 1 основна школа на	86 □ km.	32 — km.
„ „ „ „ „	2.797 станов.	1.736 станов.
од 100 за школу приспеле деце походило је	10%	70%
Једна средња школа долази на	75.216	114.328 станов.
Један ученик средњих школа долази на	812	794 „